

zur Chronik des František Pražský und zur Chronik des Beneš Krabice von Weitmile, enthält obendrein noch eine Reihe anderer Angaben und ist bei vielen Daten zuverlässiger. Daher kann er nicht als bloßer Auszug aus einer dieser Chroniken angesehen werden. Höchstwahrscheinlich handelt es sich um eine gewisse Bearbeitung der Vorlage, die auch von beiden Autoren benutzt worden war, und ihre nahe Beziehung zum Prager Kapitel berechtigt weitgehend zur Annahme, daß es sich um irgendwelche in diesem Kapitel geführte Aufzeichnungen handelte. Es gälte also für das 14. Jahrhundert das, was mit größter Wahrscheinlichkeit schon für die vorangegangenen Jahrhunderte galt: daß die Mitteilungen im Text BM aus der böhmischen Geschichte bis zum Jahre 1361 ihren Ursprung im Kapitel haben. Die derart entstandene Kompilation der böhmischen Annalen gelangte irgendwann in den Jahren 1358—1361 in ein Minoritenkloster (vielleicht das St. Jakub-Kloster in Prag), wo sie mit den Annalen der Minoriten vereinigt wurde. Der so entstandene Komplex bildet sodann die Chronik des sog. Beneš Minorita.

Der restliche Teil des erhaltenebliebenen Textes bis zum Jahre 1492 muß als ihre Fortsetzung betrachtet werden. Aber auch diese Fortsetzung ist kein einheitliches Ganzes, denn auch hier können wieder gewisse Teilstücke unterschieden werden. Den Hauptteil nehmen die Jahre 1361—1416 ein, und im wesentlichen wird er durch die Bearbeitung des lateinischen Cronicon Bohemorum gebildet, die dem Wortlaut des nicht erhaltenebliebenen Originaltextes nähersteht als alle anderen bekannten Manuskripte. Dieser grundlegende Text wurde aus unbekanntem Gründen und zu unbekannter Zeit für die Jahre 1366—1374 durch einen detaillierten Auszug aus der Chronik des Beneš Krabice ergänzt und irgendwann in den Jahren 1416—1417 durch annalistische Vermerke aus dem Prager Kapitel für die Jahre 1385—1406 interpoliert.

Grundlage für die weiteren Teile aus den Jahren 1419—1433 sind Eintragungen eines unbekanntem Prager Bürgers über die Kriegszüge der Prager Gemeinden. Nach dem Jahre 1422 erscheinen die Vermerke des Textes nur gelegentlich und dabei oft sehr stückweise, so daß bestimmte Schlüsse über ihre Entstehung nicht möglich sind. Es ist nur feststellbar, daß ungefähr bis zum Jahre 1438 die Nachrichten grundsätzlich hussitenfreundliche Tendenzen ausdrücken, und mit größter Wahrscheinlichkeit kann ihre Prager Herkunft vorausgesetzt werden. In den Jahren 1438—1457 sind die Eintragungen das Werk eines unbekanntem katholischen Prager Bürgers, der die vorangegangenen Teile zu einem Ganzen zusammenfaßte. Dabei läßt sich nicht genau sagen, um welche Teile es sich handelte, aber nach der antihussitisch eingestellten Interpolation zu schließen, mußte er mindestens die Teilstücke aus den Jahren 1419—1422 und 1423—1438 mit seinen eigenen Aufzeichnungen zu einem Ganzen vereinigen. Im Jahre 1458 verschwindet die katholische und gegen König Georg gerichtete Einstellung des Textes, so daß angenommen werden kann, daß das Gesamtwerk von einem Anhänger Georgs zu Ende geführt wurde. Wieder kann aber nicht mit Sicherheit behauptet werden, daß alle übrigen Eintragungen wirklich das Werk eines einzigen Autors sind.

So sieht in groben Umrissen die Vorstellung von der Genesis des ganzen Textes aus, die auf Grund der Textanalyse der Chronik BM gebildet werden kann. Es handelt sich um eine Vorstellung, die beträchtlich lückenhaft ist, in vielen Punkten hypothetisch und unsicher, und die eine ganze Reihe von Fragen offen und unbeantwortet läßt. Dies wird durch die verspätete und unvollständige Erhaltung des Textes hervorgerufen, und vor allem durch seine ungewöhnliche Heterogenität, die in der böhmischen mittelalterlichen Geschichtsschreibung absolut einzigartig ist.

Die Bedeutung des Textes als historische Quelle beruht auf zwei Tatsachen. Einerseits bringt er im Text eine Reihe anderswo nicht erhaltenebliebener und deshalb bisher unbekannter (und anscheinend zuverlässiger) Daten (z. B. der Aufstand Přemysls, die Ära nach dem Tode Přemysls II., der Tod des Závěš v. Falkenstein und eine Reihe anderer), und andernteils trägt er zur tieferen und besseren Erkenntnis der böhmischen Annalistik des 11.—15. Jahrhunderts bei (die Frage der verlorengegangenen Prager Annalen, die Beziehungen der böhmischen und polnischen Annalen, die Anfänge der Alten böhmischen Chronik u. a.). Trotz seines verhältnismäßig geringen Umfanges stellt er einen Text dar, der unsere Kenntnisse der böhmischen Geschichte des Mittelalters bereichert.

František Kubů

Druhá křížová výprava proti husitům v roce 1421

Druhá křížová výprava proti husitským Čechům na podzim roku 1421 se přes svůj značný potenciální rozsah nedočkala větší pozornosti historiků a vedle jiných akcí protihusitského tábora téměř zanikla. Například Přehled dějin Československa I. 1. (Praha 1980, s. 446) věnoval její ústřední epizodě u Žatce pouhé dvě věty. Hlavním důvodem je zřejmě skutečnost, že tažení kmenové říšské části výpravy vlastně skončilo dříve než pořádně začalo a rychlý spád následujících událostí jeho ohlas zcela zastínil. Tato stať rekapituluje na základě rozboru pramenů a literatury současný obraz této události.

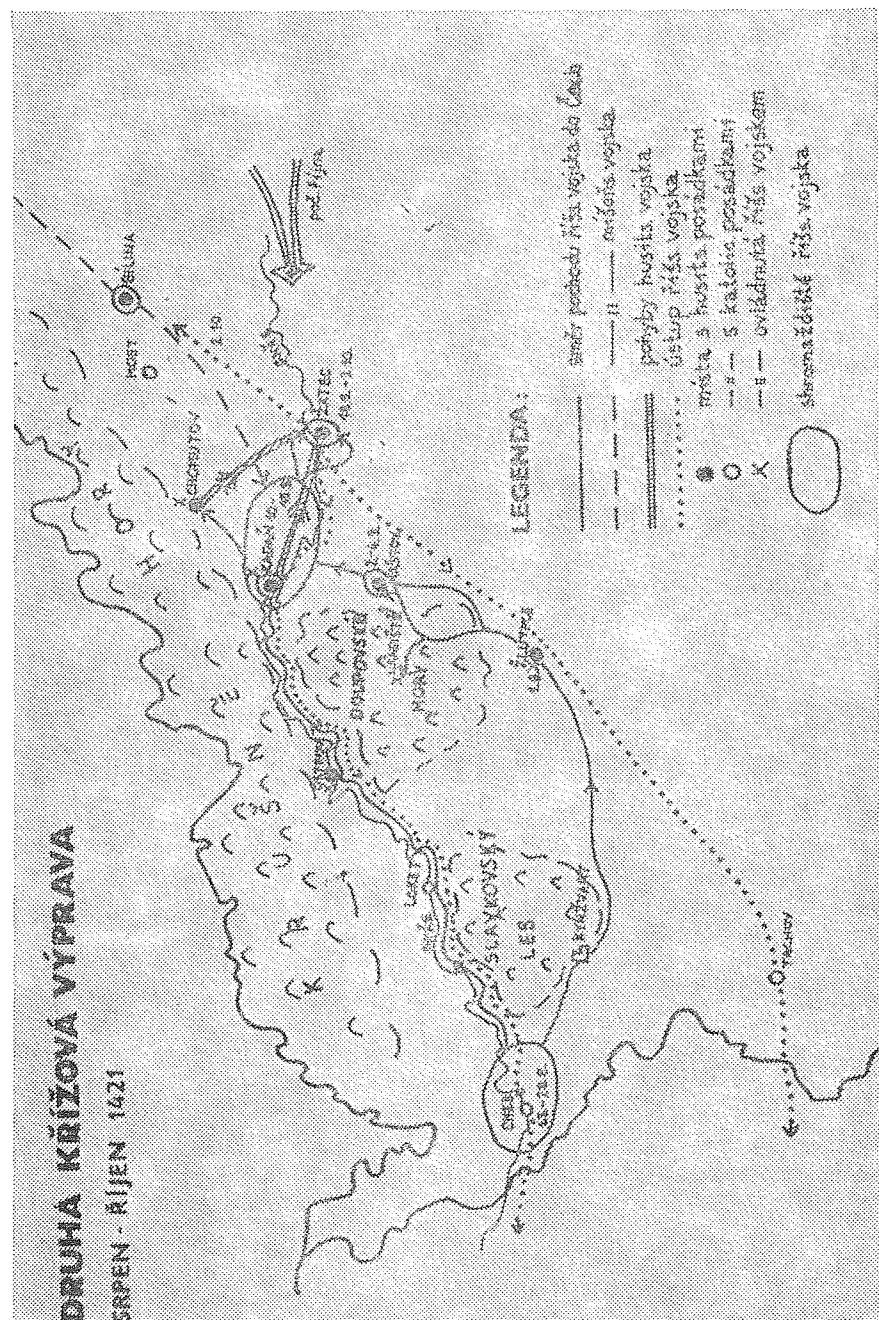
Po porážce u Vyšehradu 1. listopadu 1420 začal král Zikmund okamžitě chvstát další úder na husitské Čechy. Koncem listopadu 1420 obeslal říšské stavy pozvánkou na sněm do Chebu.¹⁾ V tomto pohraničním městě chtěl projednat přípravu nové výpravy a pohnout říšská knížata k větší aktivitě proti stále sílícímu „českému kacířství“. Na radu německých kurfiřtů byl sněm přeložen do vzdálenějšího Norimberka, neboť Cheb byl ohrožen Žižkovou ofenzívou do západních Čech na počátku roku 1421.²⁾ Jarní tažení husitů do severozápadních Čech, krvavé dobytí Chomutova 16. března a pod jeho vlivem rychle následující ovládnutí řady dalších katolických bašt až po Ostrov nad Ohří (Maštov, Doupov, Kadaň, Louny, Slaný) tento pocit ohrožení ještě vystupňovaly, takže Chebští dokonce žádali o vojenskou pomoc z Norimberka.³⁾ V této atmosféře husitských úspěchů se v dubnu sešel v Norimberku říšský sněm.⁴⁾ Král Zikmund se přes opakované sliby nedostavil, a když 1. května přišel omluvný list, že jej zdržel nenadálý turecký vpád, byla již většina rozladěných účastníků sněmu na cestě k domovu. Ještě předtím se však iniciativy chopili čtyři rýnští kurfiřti (arcibiskupové kolínský, mohučský a trevírský a falckrabě rýnský) a 23. dubna uzavřeli protihusitský spolek. k němuž se postupně přidávala další říšská knížata a města. Papež Martin V. pověřil organizací nové kruciáty svého legáta kardinála Alfonse Brandu Castiglioniho, velmi schopného diplomata, jemuž se skutečně na řadě sněmů a shromáždění ve Weselu (květen), ve Zhořelci, Mohuči (červen) a v Boppardu (červenec) podařilo říšské

¹⁾ Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Sigmund, Bd. VIII, 2. Abt., hg. von Dietrich Kerler, 1883, č. 1, s. 6.

²⁾ Žižka dobyl Kladruby, Chotěšov a Švamberk a po vymanévrování Zikmundova narychlo sestaveného vojska oblehl Plzeň. V Zikmundově vojsku působil i kontingent z Chebu (1500 mužů) vedený hejtmany Mikulášem Gumerauerem a Janem Kotenplanerem. O jeho činnosti viz listy z 23. 1. a 6. 2. 1421 (OA Cheb, fond 1, fascikl 1; viz F. Palacký, Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges I, Prag 1873, č. 61 a 62, s. 61—62).

³⁾ Tamtéž, č. 73, s. 70.

⁴⁾ Reichstagsakten VIII, s. 4.

předáky zaktivizovat k rozsáhlým vojenským přípravám. Ve Weselu stanovili říšští kurfiřti shromaždištěm křížové výpravy Cheb a vyzvali všechna říšská knížata, aby k tomuto městu přitrhla se svými kontingenty v předvečer dne svatého Bartoloměje [23. srpna].⁵⁾ Ve Zhořelci se k výpravě přihlásilo 86 říšských měst a v Mohuči se upřesnil jejich podíl na vojenském potenciálu výpravy.

Druhá křížová výprava byla diplomaticky široce založeným podnikem.⁶⁾ Kromě říšského vojska, chystajícího se vpadnout do Čech ze západu, měly se jí zúčastnit sbory Míšňanů a Slezanů a král Zikmund ve spojení s vévodou Albrechtem Rakouským připravoval úder z východu na Moravu. Proti Polsku a Litvě, s nimiž husité právě vyjednávali, byl mobilizován řád německých rytířů — měl zabránit případné pomoci Čechům z této strany.⁷⁾ Ke koordinaci akcí všech kontingentů však nedošlo a hlavně zásluhou Zikmundovy váhavosti a nerozhodnosti se jednotné vystoupení všech protihusitských sil rozplynulo do řady izolovaných a chaotických vpádů, s nimiž si na čáslavském sněmu právě sjednocené husitské Čechy bez velkého vypětí sil poradily.

Na Zikmundův popud vpadlo již koncem května do severovýchodních Čech slezské vojsko, ale žádných úspěchů nedosáhlo. Míšňané vedeni Fridrichem Svárlovým se dali strhnout letní ofenzívou pražského vojska, jež vedla k dobytí Doksan, Oseka a Bíliny, vpadli do Čech a vítězstvím nad obléhajícími Pražany 6. srpna vyprostili obležené město Most.⁸⁾ Zikmund sám měl vážné důvody k vlašnějšímu přístupu vůči říšskému protihusitskému spolku — jeho předním členem byl totiž bramborský markrabě Fridrich, s nímž byl císař silně znesvářen.⁹⁾ Přesto slíbil, že ve stanoveném dni bude stát se svou brannou mocí v poli.

Říšská, kmenová část křížového tažení se připravovala nejintenzivněji. Hlavní zásluhu na tom měl kardinál Branda, jenž neúnavně cestoval, agitoval a silnými „duchovními zbraněmi“ získával další účastníky výpravy.¹⁰⁾ Již v červnu bylo k Chebu vysláno několik tisíc oděnců a v červenci je následovalo dalších 500 jezdců, kteří měli připravit Cheb jako shromaždiště celého říšského vojska.¹¹⁾ Po celé říši se konaly rozsáhlé přípravy, oddíly měst a knížat se materiálně zabezpečovaly¹²⁾

⁵⁾ Tamtéž, č. 48, s. 60–61 a č. 62, s. 76.

⁶⁾ O diplomatické přípravě výpravy viz F. Bezold, König Sigmund und die Reichskriege gegen die Hussiten, München 1872, s. 47–55.

⁷⁾ Palacký, Beiträge I, č. 127, s. 136–139 a č. 146, s. 156–157.

⁸⁾ Vavřinec z Březové, Husitská kronika, Praha 1979, s. 250–252; o této bitvě viz dále L. Schlesinger, Die Historien des Magister Johannes Leonis, Prag 1877; J. N. Cori, Geschichte der Königlichen Stadt Brück 1889, s. 82–101; A. Sedláček, Hradky, zámky a tvrze království Českého XIV, Praha 1936, s. 158–159 atd.

⁹⁾ Fridrich Braniborský prosazoval volbu nového císaře a přes Zikmundovo varování se spřáhl s Jagellovci, jejichž zasahování do českých záležitostí císaře velmi znepokojovalo. Viz Bezold, König Sigmund, s. 50–52. Soupeření Zikmunda a kurfiřtského kolegia v době husitských válek viz Ch. Mathies, Kurfürsten und Königtum in der Zeit der Hussitenkriege. Die kurfürstliche Reichspolitik gegen Sigmund im Kraftzentrum Mittelrhein. Mainz 1978.

¹⁰⁾ Palacký, Beiträge I, č. 110, s. 18–116; č. 127, s. 136–139.

¹¹⁾ Reichstagsakten VIII, č. 69–70, s. 81–83; Palacký, Beiträge I, č. 124 a 126, s. 127–128 a 134.

¹²⁾ O přípravách v některých německých městech jsme podrobně informováni ze soudobých kronik aj. dokumentů. Viz edice Die Chroniken der deutschen Städte vom 14. bis ins 16. Jhd., Leipzig 1862–1917 II, s. 33–41; I, s. 370 ad; V, s. 91 ad; VII, s. 357 ad.

a jednotliví křižáci zařizovali své soukromé věci pro případ, že by v nastávajícím tažení padli.¹³⁾ Ne zcela úspěšně se rýnští kurfiřtové a kardinál Branda snažili urovnat teritoriální spory a války a soustředit všechny síly jen na křižové tažení.¹⁴⁾

Koncem srpna se oddíly křižáků počaly shromažďovat na východním franském pomezí. Cestou se dopouštěly násilí a drancovaly i na spráteném území.¹⁵⁾ Ve stanoveném termínu se pestrá směsice říšského vojska, složená z desítek malých i větších oddílů měst, knížat, malých dynastií, hrabat, duchovních feudálů i jednotlivých šlechticů zkoncentrovala okolo města Chebu a tam přibyl osobně i duchovní vůdce celé akce kardinál Branda. vojenským velitelem byl syn bývalého římského krále Ruprechta falckrabí Ludvík Falcký, jeho pozice však byla vratká a nedávala mu téměř žádnou moc k autoritativnímu vedení vojenských operací. Z nejvýznamnějších říšských feudálů se u vojska nacházeli kolínský arcibiskup Dětrich, trevírský Ota, Erich vévoda saský, biskup lutyšský, Günther arcibiskup magdeburský a jeho bratr hrabě Jindřich ze Schwarzburka, mladý Jan markrabě braniborský, Rudolf markrabě z Hachberku, vojenské kontingenty vyslali arcibiskup mohučský, biskupové bamberský a würzburšský, markrabě bádenský a řada říšských měst — Norimberk, Kolín, Mohuč, Frankfurt, Speyer, Worms, Basilej, Hagenau, Augsburg, Ulm, Kostnice, Zürich, Řezno, Rothenburg, Windsheim, Nördlingen, Dinkelsbühl, Weissenberg a mnoho dalších. Vojsko doplnily drobné houfky říšských hrabat, jednotliví rytíři a množství neurozených bojovníků.¹⁶⁾ Celkový počet účastníků výpravy udávají kronikáři rozličně, mezi 100 000—200 000 muži,¹⁷⁾ určitě se však jednalo o na svou dobu neobvykle silnou armádu. Nacházel se v ní i kontingent města Norimberka, vedený Petrem Volkhammerem, jehož zprávy městské radě jsou nejucelenějším pramenem této výpravy.¹⁸⁾ Norimberští již 13. srpna žádali Chebské, aby s ohledem na vzájemné dobré vztahy zvláště pečovali o norimberské ozbrojence a snažili se tak svým lidem získat na shromaždišti, které bylo přeplněné vojskem a v němž jistě nastaly zásobovací potíže, protekci.¹⁹⁾ O zásobovacích potížích svědčí i fakt, že vůdcové vyhlásili v Chebu u vojska volný trh, aby zvýšili zájem o přísun proviantu. Upevnění kázně měla sloužit další opatření jako vypovězení všech žen z vojska a zákaz hazardních her. Ještě v Chebu také kurfiřtové

¹³⁾ Např. hrabě Jan ze Spanheimu, který vedl kontingent markraběte bádenského, provedl taková právní pořízení pro případ své smrti v celé řadě listin, v nichž pamatoval i na ty nejmenší dědily majetkové a rodinné. Viz Regesten der Markgrafen von Baden und Hachberg 1050—1515 I, beavb. von R. Fenster, Innsbruck 1900, č. 3300, s. 342; 3303, s. 342—343; 3304, s. 343; 3305, s. 343; 3307, s. 343.

¹⁴⁾ Palacký, Beitrage I, č. 132, s. 142—143.

¹⁵⁾ List norimberské rady hejtmanu Petru Volkhammerovi z 26. 8. 1421, Die Chroniken der deutschen Städte II, s. 36. Srv. také Palacký, Beitrage I, č. 137, s. 146—147.

¹⁶⁾ O účastnících výpravy viz F. Palacký, Dějiny národa českého III, Praha 1927, s. 318 a Die Chroniken der deutschen Städte II, s. 35. O účasti Rudolfa z Hachbergu viz Regesten der Markgrafen von Baden und Hachberg, h. 109, h. 1045.

¹⁷⁾ Palacký, Dějiny III, s. 318; H. Gradl, Geschichte des Egerlandes (bis 1437), Prag 1893, s. 344, pozn. 2.

¹⁸⁾ Všechny zprávy o norimberské účasti jsou zceleny do první přílohy k edici kroniky Endrese Tucherera; viz Die Chroniken der deutschen Städte II, s. 33—41.

¹⁹⁾ Palacký, Beitrage I, č. 133, s. 143.

vydali rozkaz zabíjet v Čechách všechno živé vyjma dětí, jež nemají vlastní rozum.²⁰⁾

Dne 28. srpna se ohromné vojsko hnulo z Chebu a dvěma proudy vtrhlo do Čech. Jedna část táhla podél Ohře k Lokti a dále na Chomutov, druhá úžinou mezi Slavkovským a Českým lesem k hradu Kynžvartu a potom přes Teplou a Žlutice na sever k Žatci. K rozdělení došlo jistě především z důvodů zásobovacích a vojensky organizačních. Podle plánu se obě poloviny měly spojit 31. srpna „za lesem“, zřejmě severně od Doupovských hor v prostoru mezi Kadaní, Žatcem a Chomutovem a tam se vůdcové hodlali poradit o dalším postupu.²¹⁾ Na českých hranicích sesedli arcibiskupové a přední knížata s koní a přešli je pěšky, chtějíce pokorou vyprosit pro své zbraně Boží pomoc.²²⁾

Křižácké vojsko směřovalo do oblastí, v nichž husité v první polovině roku několika výpravami ovládli důležité strategické body (Chomutov, Maštov, Doupov, Kadaň, Ostrov, Žlutice), ale které přesto ve své regionální mikrostruktuře zůstaly převážně katolické a protihusitské. Křižáci se mohli opřít o Zikmundovi věrná města a hrady Loket, Egerberg, Andělskou Horu, Hauenštejn, Himlštejn, Hasištejn a mnohé další.²³⁾ V samotném vojsku se nacházel sbor chebských žoldnéřů, z nichž někteří jistě důvěrně znali pochodovou trasu, vždyť severozápadní Čechy spadaly do hospodářskoobchodní zájmové sféry chebského městského státu.²⁴⁾

Jižní křižácká kolona dorazila 1. září bez odporu až k hradbám Žlutic. Město mělo husitskou posádku, ale jeho vlastník Jindřich z Elsterberka přál straně pod jednou a němečtí měšťané hned otevřeli křižákům brány.²⁵⁾ Na vážný odpor tento proud narazil až v hornaté oblasti Doupovských hor. Pod horou Hradiště křižáci vyvraždili ves Bezděkov u Jirova a zmocnili se po krátkém boji opevnění na zmíněné hoře.²⁶⁾ Dne 2. září dosáhla kolona Maštova. Vrchní velitel falckrabě Ludvík poslal pro pušky a obléhací stroje a 3. září je osobně rozmístil proti věži a bráně. Tyto přípravy obleženě vyděsily a posádka se po krátkém jednání vzdala. Hejtman s 8 vojáky byl zajat a ponechán naživu, ostatních 84 bylo utlučeno a upáleno. Při prohledávání hradu byl ještě nalezen kněz a 3 další husité — byli shozeni z hradeb a upáleni. Město a celé okolí bylo rozběsněnými křižáky zpustošeno, každý, kdo neuměl německy ne-

²⁰⁾ Palacký, Beitrage I, č. 134, s. 144, s. 151—152; Nürnberger Missiv-Buch V, fol. 155b a 160.

²¹⁾ Palacký, Beitrage I, č. 134, s. 144; Reichstagsakten VIII, č. 94, s. 98—102.

²²⁾ Vavřinec z Březové, s. 257.

²³⁾ Viz K. Nejděl — M. Tomášek, Husitské boje na Karlovarsku, in: Historický sborník Karlovarska 1955, s. 81; J. Šlajer, Husitství v našem kraji, Plzeň 1963, s. 57.

²⁴⁾ Chebský kontingent čítal 1200 mužů se vším zaopatřením. O jeho složení, vojenských akcích a hospodářském zabezpečení jsme velmi dobře informováni, což dovoluje zajímavou a přínosnou sondu do poměrů v tomto křižáckém vojsku. Viz H. Gradl, Geschichte des Egerlandes (bis 1437), s. 344—345. Tam i další prameny.

²⁵⁾ Nejděl — Tomášek, Husitské boje, s. 82; Šlajer, Husitství, s. 58; Sedláček, Hrady, zámky a tvrže XIII, s. 207; K. Fleissner, Geschichte der Stadt Luditz, Saaz o. J. 1936, s. 8.

²⁶⁾ Nejděl — Tomášek, Husitské boje, s. 82 (pramen neuveden); nejde-li o záměnu s Bezděkovem u Žatce, viz Sedláček, Hrady, zámky a tvrže XIV, s. 406.

bo se jen podobal Čechovi, byl zabit nebo upálen, 4 vesnice zcela zpustly.²⁷⁾

Severní kolona postupovala podél Ohře katolickým územím a zmocnila se Ostrova nad Ohří, z něhož husitská posádka zřejmě ustoupila.²⁸⁾ Další překážkou byla pevná Kadaň, dobře opevněné město na Ohři, od jara osazené husitskou posádkou. Před příchodem křížáků došlo ve městě k třenicím mezi posádkou a katolickým měšťanstvem a chování obyvatelstva neslibovalo pro nastávající obležení nic dobrého. Proto posádka na několika místech pobořila hradby, zapálila některé domy a včas ustoupila k Žatci. Pouze rytíř Ojír z Očedělic, jenž nestačil nebo nechtěl ustoupit, se s hrstkou mužů stáhl do věže a bránil se tak houževnatě, že křížáci museli celou věž vyhodit do povětří a spálit.²⁹⁾ Zda Kadaň dobyt jen severní proud křížáků nebo zda ještě předtím došlo ke spojení obou kolon někde jižně od Kadaně, není zcela jasné, jistě se však brzy po 5. září v této oblasti zkoncentrovala hlavní masa celé výpravy.³⁰⁾ Chomutov husitská posádka před ohromnou přesilou vyklidila, pobořila hradby a také se stáhla k Žatci. Křížáci vstoupili bez odporu do opuštěného města, jehož obyvatelstvo bylo při jarním dobývání téměř vybito.³¹⁾

Kolem 10. září se celá křížácká armáda, táhnoucí dvěma proudy od Chebu, shromáždila v širokém údolí řeky Ohře mezi Kadaní a Žatcem.³²⁾ Nebývalá koncentrace lidí a koní vyvolala nedostatek potravin, píce a střelného prachu,³³⁾ přísun zásob zřejmě vázl a krajina sama nestačila takové množství uživit, ač z ní křížáci stálým pleněním vydatně čerpali. Armáda se ve svém shromaždišti na Ohři zdržela několik dní, neboť velitelé čekali na Míšíňany, jejichž voje dorazily od česko-saských hranic až k Bílině a nyní toto město a hrad neúspěšně obléhaly. Míšíňané si počínali zvláště tvrdě, pustošili vesnice a tvrze v širokém okolí, všechny bez rozdílu vraždili, dokonce i těhotné ženy. Na zprávu, že Pražané

²⁷⁾ Palacký, *Beiträge I*, č. 135, s. 145–146; *Die Chroniken der deutschen Städte II*, s. 37–38; Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 381.

²⁸⁾ Šlajer, *Husitství*, s. 58; J. Kühn, *Geschichte der Stadt Schlackenwerth, Eger o. J. 1923* se o tom vůbec nezmiňuje.

²⁹⁾ FRB V, 511; *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 330; Vavřinec z Březové, s. 257; Palacký, *Beiträge I*, č. 139, s. 149; č. 141, s. 151–152.

³⁰⁾ Pro ovládnutí Kadaně severní kolonou hovoří geografické podmínky krajiny, ze zprávy Norimberských radě města Ulmu z 12. 9. 1421 však vyplývá, že se již 7. září měli vůdcové zřejmě opět sjednoceného vojska radit, které město nebo hrad dále dobývat. Viz Palacký, *Beiträge I*, č. 135, s. 145–146. Podle Vavřince z Březové, s. 257, husitské posádky opustily Kadaň a Chomutov až 15. září. Křížáci potom toto město obsadili několik dní před 20. zářím — viz Palacký, *Beiträge I*, č. 141, s. 151–152.

³¹⁾ Starší bádání přisuzovalo obsazení Kadaně a Chomutova míšeňskému vojsku, táhnoucímu od severu. Viz Palacký, *Dějiny III*, s. 318; Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 319; J. Aschbach, *Geschichte Kaiser Sigmunds III, Hamburg 1841*, s. 134. Všichni vycházeli z Vavřince z Březové, s. 257. Překvapivě se tohoto názoru drží ještě i Nejděl — Tomášek, *Husitské boje*, s. 82. Dnes se obecně přijímá, že tato města dobyla hlavní křížácká armáda, táhnoucí od Chebu. Viz *Die Chroniken der deutschen Städte II*, s. 39; *Prameny dějin českých V*, s. 511, pozn. 1; Vavřinec z Březové, s. 527, pozn. 1. Nejlepším důkazem je list Norimberských radě města Augsburgu z 20. 9. 1421; viz Palacký, *Beiträge I*, s. 151–152. Na rozdíl od Vavřince je totiž zpravodajem tohoto listu přímý účastník výpravy a informace pochází z doby bezprostředně následující po události.

³²⁾ Palacký, *Beiträge I*, č. 141, s. 151–152.

³³⁾ Tamtéž a č. 137, s. 146–147. Tam je zmíněno, že velitel norimberského oddílu Petr Volkhamer žádal naléhavě svou městskou radu o přísun střelného prachu a vína.

vytáhli do těchto končin s četným vojskem, však obléhání zanechali a zamířili k hlavní „západní armádě“.³⁴⁾

Spojená křížácká vojska se 18. září hnula k Žatci a celou svou silou jej oblehla.³⁵⁾ Město bylo velice dobře chráněno svou polohou na vysokém ostrohu nad řekou a kromě stálé posádky se do něj stáhly husitské oddíly z okolních měst (Kadaň, Chomutov atd.) a mnozí jednotliví bojovníci, takže žatecké hradby hostily přes 5000 pěších a asi 400 jízdních.³⁶⁾ Hned následující den 19. září obléhané pořádně prověřil. Křížáci podnikli na hradby 6 útoků, ale všechny byly odraženy a obléhatelé ztratili kolem 100 mužů (z toho 60 zajatých).³⁷⁾ Tím se jejich bojovnost vyčerpala a dále jen pustošili krajinu v širokém okolí až k Slanému, dobývali a pálili drobné tvrze³⁸⁾ a doplňovali z říše prořídle zásoby.³⁹⁾

Nedohledné moře stanů křížáckých táborů zalévalo širé pláne kolem Žatce a nevídané množství dobře ozbrojeného vojska sevřelo město ze všech stran. Do dalších útoků se však křížákům nechtělo, spíše se omezili na snazší plenění a nemilosrdné vybíjení „kacířského obyvatelstva“, za něž měli slíbené hojné odpustky. Lidé před nimi houfně prchali do opevněných měst.

Vůdcové výpravy očekávali, že se spojí s vojskem krále Zikmunda, a aby mu připomněli jeho slib, vyslali za ním poselstvo s žádostí o urychlení jeho příchodu.⁴⁰⁾

V leženích kolem Žatce zavládla po neúspěšném útoku 19. září rozmrzelost a stále odkládaný králův příjezd ji ještě zvýšil. Ve vedení výpravy vznikaly třenice, nikdo nebyl skutečným vrchním velitelem a jednotlivých akcí nebylo vojsko schopno. Na další útok nebylo v této situaci ani pomyšlení, křížáci se jen pokoušeli zapálit město pomocí holubů, tj. ptáků s přivázanými sirnými svíčkami. Bez úspěchu. Dne 30. září vpadli obležení ze Žatce a vyřadili řadu křížáckých stráží. Když pak za dva dny nato došla do ležení zřejmě mylná zpráva o příchodu hlavní síly husitského vojska, nastal v křížáckých zástupech zmatek a začal ústup.⁴¹⁾

Spojené pražské a tábořské vojsko stálo po celé září u Slaného a nehýbalo se, jelikož nebylo jasné, z kolika směrů nepřítel zaútočí a kde bude jeho nápor nejsilnější. V polovině září totiž znovu vpadli do Čech Slezané a 19. září dosáhli u Petrovic (u Náchoda) drobného vítězství. Od východu se čekal Zikmund spolu s vojskem vévody Albrecht

³⁴⁾ O účasti Míšíňanů viz Palacký, *Beiträge I*, č. 141, s. 151–152; Vavřinec z Březové, s. 257; Palacký, *Dějiny III*, s. 318–319; Nejděl — Tomášek, *Husitské boje*, s. 82; Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 214; F. Šimek (ed.), *Staré letopisy české (z rukopisu vratislavského)*, Praha 1937, s. 37.

³⁵⁾ Vavřinec z Březové, s. 257, pozn. 2; Nejděl — Tomášek, *Husitské boje*, s. 82; Šlajer, *Husitství*, s. 58.

³⁶⁾ Vavřinec z Březové, s. 258.

³⁷⁾ Tamtéž, s. 257–258.

³⁸⁾ Např. tvrz Bezděkov u Žatce, viz DD 33, s. 319 a Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 406.

³⁹⁾ Norimberští opět doplňovali zásoby střelného prachu a vína — viz Palacký, *Beiträge I*, č. 144, s. 154–155.

⁴⁰⁾ Vavřinec z Březové, s. 258.

⁴¹⁾ Tamtéž, s. 258, pozn. 6.

ta Rakouského. Koncem září však bylo jasné, že císař v nejbližší době nedorazí a že od něho bezprostřední nebezpečí nehrozí. Husitské vojsko proto opustilo svá ležení a hnulo se k Žatci.⁴²⁾

Dne 2. října 1421 strhli své tábory křižáci a nečekající na příchod Žižkova vojska dali se na zpáteční pochod.⁴³⁾ Ve zmatku a chaosu se na několika stranách vzňaly stany a oheň zachvátil celé ležení.⁴⁴⁾ To ještě zvýšilo dezorientaci a spořádaný ústup se zčásti změnil v chaotický úprk. Žatecká posádka vyrazila z města, vpadla ustupujícím do týlu a vytrvalým pronásledováním jich mnoho pobila a zajala.⁴⁵⁾ Jádru křižáckého vojska však ustoupilo spořádaně a opět dvěma proudy opustilo Čechy — arcibiskupové kolínský a trevírský vedli svou část cestou severní kolony podél Ohře a přes Cheb do Franska, falckrabě Ludvík táhl se zbytkem k Tachovu a teprve tam překročil hranice do Horní Falce.⁴⁶⁾ Kolem 15. října byly již všechny části vojska doma⁴⁷⁾ a právě v té době ukončil Zikmund sbírání vojska a vtrhl na Moravu. Jeho vpád přišel tedy pozdě a značně ulehčil situaci husitům, kteří se po úplném ústupu říšského vojska mohli plně koncentrovat na boj s ním. Dne 18. října se Zikmund listem z Broumova táže chebské rady, proč kurfiřtové ustoupili z Čech a vyslovuje přesvědčení, že se s husity vypořádá vlastními silami.⁴⁸⁾ Jeho naděje se rozplynula pod úder zimní ofenzivy Žižkova vojska v úplnou a zničující porážku u Kutné Hory a Německého Brodu.

Naprostá absence jakékoliv koordinace akcí jednotlivých vojsk byla hlavní příčinou neúspěchu 2. kruciaty. Západní říšská armáda neměla jednotné velení, přední knížata se stále svářila, nikdo nechtěl druhému ustoupit a každý tvrdošijně setrval na svém stanovisku. Navíc současně zuřící bavorská válka poutala část říšských sil a bránila Fridrichu Braniborskému, schopnému válečníkovi a diplomatovi, v osobní účasti na kruciatě. Fridrich v září a říjnu obléhal hrad Parkstein v Horní Falci. Ústup od Žatce však byl hlavně důsledkem slabého morálního stavu vojska⁴⁹⁾ a strachu před hrozícím útokem spojených táborů a pražanů. Vinu za neúspěch se říšská knížata snažila svalit na Zikmunda, na jeho váhavost a pozdní vojenské vystoupení, ale západní křížové vojsko bylo samo tak silné, že mohlo úspěšně operovat i bez královy podpory.⁵⁰⁾

Hlavní strategický úkol — zničení husitské hereze v Čechách — 2. křížová výprava nesplnila. Získala však pro katolickou stranu zpět většinu opevněných míst, jichž se husité v roce 1421 v severozápadních Čechách zmocnili, a tím přispěla k udržení charakteru této oblasti jako

⁴²⁾ Palacký, Dějiny III, s. 319.

⁴³⁾ Palacký, Beiträge I, č. 148, s. 158.

⁴⁴⁾ Vavřinec z Březové, s. 258.

⁴⁵⁾ Tamtéž, s. 258.

⁴⁶⁾ Palacký, Beiträge I, č. 148, s. 158.

⁴⁷⁾ Tamtéž, č. 150, s. 161—162.

⁴⁸⁾ Orig. list v OA Cheb, fond 1, fascikl 1; Palacký, Beiträge I, č. 151, s. 162.

⁴⁹⁾ „Uvědomňlost“ členů křižáckého vojska šla tak daleko, že někteří z nich snad dokonce obchodovali s husity, obleženými v Žatci, a prodávali jim střelný prach. Viz obvinění jim střešného měšťana Granetela; Palacký, Beiträge I, č. 152, s. 163—164.

⁵⁰⁾ F. Bezold, König Sigmund, s. 73—74.

hlavní bašty strany pod jednou v Čechách. Z vojenského hlediska je právě na tomto tažení zřetelně patrný zničující a nemilosrdný ráz operací obou stran, jenž praxí neustálých odvet vedl až k vyhlazování celých měst a k stálému zvyšování podílu emocionálních akcentů v jednání válčících stran. Politicky měla porážka této výpravy protikladný a nejednotný dopad na další vývoj. U protihusitské koalice vedla k vzájemnému rozladění, a to v takové míře, že stejně silné společné vystoupení proti husitům na sebe dalo několik let čekat. V husitském táboře naopak nastalo opojení, sebeuspokojení a opadl pocit smrtelného ohrožení, který do té doby dokázal překlenout názorové rozdíly jednotlivých husitských frakcí, a jednotná fronta se začala drobit do té míry, že v následujících letech dokonce došlo k vojenským konfliktům uvnitř husitského tábora.

František Kubů

Der zweite Kreuzzug gegen die Hussiten im Jahre 1421

(Zusammenfassung)

Der zweite Kreuzzug gegen das hussitische Böhmen im Herbst des Jahres 1421 war die zweite große Erhebung der hussitenfeindlichen Kräfte. Dabei handelte es sich um ein breit angelegtes Unternehmen, das durch einen konzentrierten, von einigen Seiten ausgehenden Schlag die endgültige Entscheidung über die Lage in Böhmen herbeiführen sollte.

Anstelle Sigismunds und in einer gewissen Opposition ihm gegenüber wurde die Initiative von den Reichskurfürsten und dem päpstlichen Legat Kardinal Branda ergriffen, die im Sommer des Jahres 1421 einige Invasionsarmeen (die Reichstruppen vom Westen, die Meißner und Schlesier vom Norden und die Heere Sigismunds und Albrechts von Österreich vom Osten) ausrüsteten. Die Hauptarmee des Reiches sammelte sich Ende August in der Gegend von Cheb und fiel in zwei Strömen in Böhmen ein. Sie bemächtigte sich einiger befestigter Plätze (Žlutice, Kadaň, Chomutov usw.), die im Frühjahr desselben Jahres von den Hussiten beherrscht wurden, und nach der Vereinigung mit den Meißener Truppen im Raum von Kadaň belagerte sie die mächtig befestigte Stadt Žatec. Nach einigen erfolglosen Angriffen und darnach, als alle Koordinationsbestrebungen mit den anderen Teilen des Feldzuges versagten (hauptsächlich mit Sigismund) stellte das Reichsheer die Belagerung ein und verließ Böhmen auf dem gleichen Wege.

Gerade der Mangel an Koordinationsaktionen der einzelnen Heere zusammen mit der uneinheitlichen Führung und der geringen moralischen Stärke der Truppen waren die Hauptgründe des Mißerfolgs dieses Feldzuges. Sein Hauptziel — die Vernichtung der hussitischen Häresie in Böhmen — wurde nicht erreicht, aber durch die Eroberung strategisch wichtiger Punkte in Nordwestböhmen trug sie zur Festigung des Charakters dieses Gebietes als Hauptbastion der Partei Sub una in Böhmen bei. Politisch gesehen hatte die Niederlage des zweiten Kreuzzuges gegensätzlichen Einfluß auf die weitere Entwicklung. Im Lager der Hussitengegner führte sie zu einer gegenseitigen Verstimmung und verzögerte die weiteren militärischen Aktionen, hingegen bei den Hussiten rief sie Berauschung und Selbstzufriedenheit hervor, was zu Gegensätzen und militärischen Konflikten innerhalb des hussitischen Lagers führte.

MINULOSTÍ
ZÁPADOČESKÉHO
KRAJE

XXVI

ZÁPADOČESKÉ NAKLADATELSTVÍ

PLZEŇ 1990